

Boerenzwaluw Project

Nederland

Regioverslag Noord-Veluwe

**Boerenzwaluw voert jongen in een struik bij HJ Boeve, Kerkdorp.
Foto: B. v d Brink.**

2016

Samenstelling: B. van den Brink.

BOERENZWALUW PROJECT.
Regioverslag Noord-Veluwe 2016.

Algemeen.

In Nederland was het Euring Swallow Project een opvolging van het Boerenwaluw Project Nederland, dat vanaf 1992 opgestart was. Vanaf 1998 werd de naam 'Boerenwaluw Project Nederland' veranderd in "Euring Swallow Project". Het E.S.P.- project was als vervolg op het Nederlandse onderzoek voor vijf jaren gepland; het heeft in ons land gelopen van 1999 t/m 2004. Daarna is het bij verschillende ringers geleidelijk overgegaan in het RAS-project (Retrapping Adults for Survival).

In 2012 is het ESP door de meeste landen afgesloten. Meestal is het overgegaan in afzonderlijke projecten in de betreffende landen en zijn het vaak RAS-projecten geworden hoewel de ringcentrale Hiddensee (voormalig Oost-Duitsland) een paar jaar geleden een nieuw boerenwaluwproject heeft opgestart, geënt op het ESP-project.

Het Vogeltrekstation wil echter het ringwerk aan boerenwaluwen voortzetten en uitbreiden. Het uitroepen van 2011 tot "Jaar van de boerenwaluw" is hierbij een flinke stimulans geweest. Er zijn verschillende nieuwe RAS-projecten door ringers opgestart en ook het ringen van nestjongen is uitgebreid. Dit laatste is ook een speerpunt van het VT omdat hierdoor cruciale gegevens kunnen worden verkregen over de eerste levensmaanden van de jonge boerenwaluwen. De sterfte in deze periode is dan nl. het grootst. Hieraan gekoppeld wil VT ook het vangen van boerenwaluwen op slaapplaatsen nieuw leven inblazen, omdat de jonge boerenwaluwen na het uitvliegen hier teruggevangen kunnen worden en zo ook informatie opleveren. Het Vogeltrekstation heeft hiervoor de benodigde vergunningen verleend of uitgebreid zodat op langere termijn meer nestjongen en broedvogels geringd gaan worden. Op die manier krijgt men meer gegevens over dispersie en overleving. Een aantal 'oude' ringers blijft doorgaan want hun reeks van gegevens wordt steeds waardevoller naarmate het onderzoek langer wordt voortgezet.

Alle nestgegevens worden nu in het nestkaarten programma van SOVON opgenomen waardoor het jaarlijkse broedsucces, legselgrootte en overleving kunnen worden berekend.

Alle eigenaren van gebouwen waarin boerenwaluwen nestelen kunnen nog steeds de aantallen broedparen online doorgeven via www.jaarvandeboerenwaluw.nl. Als men wil kan men ook de broedgegevens – aantal eieren, aantal geboren jongen en aantal uitgevlogen jongen – doorgeven zodat die opgenomen kunnen worden in het nestkaartensysteem van SOVON. Uiteraard heb ik dat voor al onze adressen gedaan.

Een spectaculaire nieuwe ontwikkeling is in 2011 ingezet door het gebruik van **geolocators**. Op initiatief van Stichting Hirundo heeft Vogelbescherming Nederland in het "Jaar van de boerenwaluw" geld beschikbaar gesteld voor de aanschaf van deze apparaatjes. Die zijn zo klein en licht dat ze ook bij boerenwaluwen kunnen worden gebruikt. Het Vogeltrekstation heeft voor de aanvraag en speciale vergunningen gezorgd en de boerenwaluwringers die al jaren net als ik hun boerenwaluwen en adressen goed kennen hebben hieraan meegewerkt. Raymond Klaassen werd als bioloog voor de wetenschappelijke begeleiding en uitwerking benoemd.

In 2011 en 2012 zijn 100 mannetjes van boerenwaluwen van een geolocator voorzien. 24 van deze geloggerde boerenwaluwen zijn teruggevangen. Deze vogels hebben fantastische gegevens opgeleverd over hun reis en verblijf in Afrika. In onze regio werd twee boerenwaluwen met geolocator teruggevangen bij Cor de Zwaan in Oldebroek en één in de schapenshuur van Gerton en Nettie Huisman te Noordeinde. Voor alle details zie www.boerenwaluw.nl.

Inleiding.

In mijn regio Noord-Veluwe volg ik alle nesten in de dorpen Noordeinde en Kerkdorp, bij elkaar jaarlijks zo'n 60 - 100 broedparen. Bijna alle nestjongen worden geringd. Buiten deze broedlocaties controleer ik op nog een aantal erven in Oldebroek en Oosterwolde eveneens alle nesten.

In het kader van het RAS-project (**R**etrapping **A**dults for **S**urvival) vang ik op een aantal broedplaatsen de oudervogels om die te onderzoeken. De gegevens hiervan zijn waardevol bij het berekenen van de verspreiding van de nestjongen en de overleving van de oudervogels. Ook is er weer gevangen op de gemeenschappelijke slaappleats in de rietvelden van de randmeren nabij Elburg.

De volgende zaken worden gevolgd:

- het tellen van het aantal broedparen op de vaste locaties.
doel: vaststellen van toe- of afname van de aantallen broedparen.
- het terugvangen van de broedvogels (het **RAS**-project),
doel: overleving en plaatstrouw van oudervogels bepalen en dispersie (verspreiding) van de nestjongen in beeld krijgen,
- het vangen op de slaappleatsen.
doel: inzicht krijgen over de herkomst van de vogels en het opvetten (voorbereiding voor de trek).

Het weer in het broedseizoen 2016.

2016 was voor Nederland een zeer warm jaar. Met een gemiddelde temperatuur van 10,7 graden komt 2016 in de top tien van warmste jaren sinds het begin van de metingen. Dit past in de trend van een opwarmend klimaat. 2016 was zeer zonnig met landelijk gemiddeld 1880 uur zon tegenover 1640 uur normaal. 2016 was een vrij droog jaar met landelijk gemiddeld 758 mm neerslag tegenover 849 mm normaal. Het noorden was het droogst, in het westen en zuiden van het land was het iets natter dan normaal.

De lente begon laat. Zowel maart als april kenmerkten zich door perioden met een noordelijke stroming waardoor het soms koud weer was met tot ver in april ook winterse buien. In mei daarentegen overheerste de warmte.

De zomer was zeer warm en kwam op de 10e plaats in de rij van warme zomers sinds 1901. Het was zonniger dan normaal, maar ook natter. De warmte manifesteerde zich vooral in de nachten. De hoogste temperatuur werd op 20 juli in Eindhoven gemeten, 35,2 °C. Augustus eindigde zeer warm en deze warmte zette zich voort in september, die volop zomers was. Met 17,3 °C was het in De Bilt de op twee na warmste september sinds het begin van de waarnemingen. (Bron: KNMI)

Legbegin en broedresultaten.

Het eerste ei in 2016 werd gelegd bij Cor de Zwaan in Oldebroek op **15 april 2016!** Dat is bijzonder vroeg, mede gezien de koude aprilmaand. Door dit paar werd 3x gebroed, waarbij het laatste legsel mislukte. De vogels zijn kennelijk direct na aankomst begonnen met de eileg. Ook het **2^e ei** werd hier gelegd, nl op **20 april**. Daarna volgden er meer: Lammert van Norel op 23 april, Driekus vd Wetering en Ruth vd Wetering beide op 24 april, HW van Dijk op 27 april, weer Driekus vd Wetering op 29 april waarna na 1 mei de rest volgde.

In tabel 1 zien we dat de gemiddelde legstart van zowel de 1^e als de 2^e broedsels een paar dagen eerder waren dan in 2015. Tot nu toe was 2009 het jaar met de vroegste legstart.

Tabel 1. Overzicht van de gemiddelde legdatum van het eerste ei in de regio Noord-Veluwe.

Gemiddelde legdatum 1e ei		
jaar	1e legsel	2e legsel
2005	17-mei	4-juli
2006	12-mei	4-juli
2007	12-mei	30-juni
2008	14-mei	4-juli
2009	10-mei	30-jun
2010	16-mei	2-juli
2011	12-mei	1-juli
2012	30 mei	3 juli
2013	16 mei	6 juli
2014	13 mei	30 juni
2015	15 mei	2 juli
2016	13 mei	30 juni

In onderstaande tabel 2 zien we het gemiddelde broedsucces van de nesten in onze regio. De broedresultaten zijn in 2016 gemiddeld iets beter dan in 2015.

Tabel 2. Overzicht van het gemiddeld aantal uitgevlogen jongen per nest en het nestsucces in % in de regio Noord-Veluwe.

Uitgevlogen nestjongen en nestsucces N.-Veluwe.				
jaar	1 ^e broedsels		2 ^e broedsels	
	Uitgevlogen jongen per nest	nestsucces %	Uitgevlogen jongen per nest	nestsucces %
2005	4,4	85,5	3,7	79,3
2006	4,4	75,2	4,0	69,8
2007	4,7	83,4	4,3	81,2
2008	4,6	75,5	3,7	79,6
2009	4,2	92,8	4,1	91,9
2010	4,2	87,1	3,7	77,5
2011	4,2	86,7	3,5	76,7
2012	4,4	70,3	4,1	69,1
2013	4,5	79,3	3,7	82,7
2014	4,4	88,2	3,9	85
2015	4,5	77,8	3,5	86,1
2016	4,5	81,2	4,0	80,5

Het gemiddeld aantal uitgevlogen jongen per nest wordt berekend door het programma Nestkaart van SOVON.

Een succesvol nest is een legsel waar tenminste 1 jong is uitgevlogen.

Het nestsucces is het percentage nesten dat tenminste 1 uitgevlogen jong produceert.

Elk jaar worden door mij alle nestgegevens ingevoerd in het nestkaartenprogramma van Sovon. Andere ringers doen dit ook en zo krijgt Sovon een groot bestand aan broedgegevens over de boerenzwaluw. Alle nestgegevens ingevuld op de Nestkaart van SOVON leveren een belangrijke

bijdrage in het berekenen van het jaarlijkse broedsucces (zoals in tabel 2). Het aantal geringde nestjongen kan in combinatie met het RAS project (het terugvangen van de broedvogels) een waardevolle bijdrage leveren in het bepalen van de **overleving en dispersie** (verspreiding in het volgend broedseizoen) van de jonge vogels.

Onderzoek naar landbouwgif bij boerenzwaluwen.

In januari 2015 werd ik gevraagd om bij te dragen aan een onderzoek naar de aanwezigheid van gif bij boerenzwaluwen. Onder leiding van Adriaan Guldemon van Bureau CLM Onderzoek en Advies (Stichting Centrum voor Landbouw en Milieu) uit Culemborg wilde men onderzoek doen naar het gebruik van gif op veebedrijven en het effect ervan bij vleermuizen en bij boerenzwaluwen. Daartoe heb ik niet uitgekomen eieren en dode nestjongen opgestuurd. Tot nu toe (begin 2017!) heb ik nog geen resultaten vernomen.

In 2016 heb ik meegeholpen met het verzamelen van gegevens voor het onderzoek van Anne Kwak van de **Radboud Universiteit Nijmegen**. Ze doet een promotie-onderzoek naar de aanwezigheid van gifstoffen bij insecten en wat de gevolgen daarvan zijn voor insectenetende vogels. In dit onderzoek wil ze de link leggen tussen systemische pesticiden (o.a. neonicotinoïden), insectenaanbod en vogels. Door gebruik van deze gifstoffen als imidacloprid sterven insecten. Ook door uitspoeling van dit gif in sloten wordt hier het insectenleven gedood. Door afname van insecten kunnen insecten-etende vogels minder voedsel vinden waardoor jongensterfte in de nesten optreedt. De vogelsoorten die Anne voor dit onderzoek geselecteerd heeft zijn spreeuw, kleine karekiet en boerenzwaluw. Voor de boerenzwaluw heeft ze mijn medewerking gevraagd.

Haar locatiekeus viel op Gerton Huisman in Noordeinde en Cor de Zwaan in Oldebroek, die allebei zonder aarzeling hebben toegestemd. Op beide erven werden gedurende het gehele broedseizoen (mei t/m augustus) op land insectenvallen geplaatst; één permanente en twee die een week per maand op land en in een sloot boven water werden geplaatst. Alle vallen werden wekelijks gecontroleerd en de potjes met insecten vervangen en bewaard. Deze werden later opgehaald. Van alle nestjongen werden tijdens het ringen ook de vleugels gemeten en het gewicht vastgesteld. Verder werd op beide locaties van zowel eerste als tweede broedsels viermaal een nest gefilmd om voergedrag en voerfrequentie vast te leggen. Evenzo werden van deze nesten tijdens de jongenperiode voedselpropjes afgenomen om de insecten daarin te kunnen onderzoeken.

Al met al best arbeidsintensief!

Eind oktober was er in Zeist met alle deelnemers een terugkoppeling waarbij al een paar voorlopige resultaten werden getoond. Bij de boerenzwaluw was het onderzoek prima verlopen, bij de spreeuw evenzo, maar bij de kleine karekiet waren de resultaten tegenvallend.

In 2017 wordt nog op andere locaties een vervolgonderzoek gedaan.

In 2017 start weer een nieuw onderzoek. Het Vogeltrekstation en **Erasmus Medisch Centrum** in Rotterdam willen naar aanleiding van de uitbraak van **vogelgriep** ook bij uit tropische overwinteringsgebieden terugkerende zangvogels onderzoek doen naar het voorkomen van ziekteverwekkers (zogeneten zoönosen, dat zijn virussen en bacteriën). Daarbij vormen de boerenzwaluwen weer een gewilde onderzoeksoort. Overigens worden ook in het vrije veld gevangen andere vogelsoorten onderzocht. Een aantal boerenzwaluwringers (het zijn natuurlijk weer dezelfde!) is gevraagd om van een aantal broedvogels gedurende het broedseizoen een bloedmonster te nemen en een keelwab (met een wattenstaafje in de keel speeksel afnemen). Mijn helper Jan Klein en ik hebben daarvoor in maart een cursus gevolgd om dit te mogen doen. Het valt onder de wet Dierproeven en daarvoor moet een speciale ontheffing worden verleend. Bovendien moet alles volgens een streng protocol gebeuren om zuivere monsters te verkrijgen. Bij het vangen van de oudervogels deze zomer zullen daarom door ons een aantal vogels hiervoor onderzocht worden.

Omvang broedpopulatie.

Vergeleken met de voorgaande jaren is het aantal broedparen weer iets gestegen tot 91 paren. Het verloop in figuur 1 vertoonde een scherpe daling na het topjaar 2010. Geleidelijk is deze daling na 2013 omgezet in een vrij stabiel aantal van 80 – 100 broedparen op onze bezochte erven met een jaarlijkse lichte stijging. Hopelijk blijft deze trend doorgaan.

Figuur 1. Aantal broedparen in de regio Noord – Veluwe.

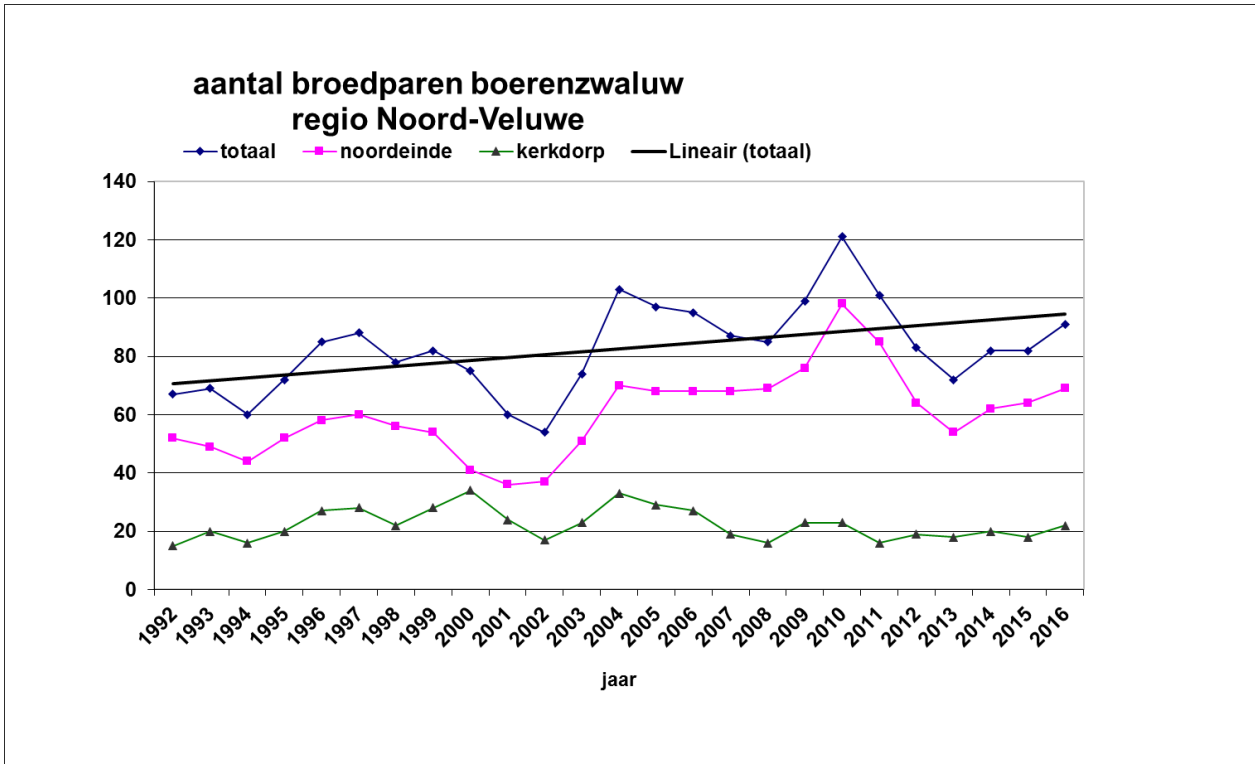

Foto 1: RAS-vangst in de schapenshuur bij Gerton en Nettie Huisman in Noordeinde.

Tabel 3. *Overzicht van het aantal broedparen op de diverse erven in Noordeinde en Kerkdorp.*
Aantal broedparen per erf:

Noordeinde:	Code	9 2	9 3	9 4	9 5	9 6	9 7	9 8	9 9	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	1 0	1 1	1 2	1 3	1 4	1 5	1 6	
Veldschuur Plette	NN	2	2	2	1	2	3	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	0	0	0
J. Plette	NR	1	2	5	6	6	6	4	4	2	3	1	0	0	0	0	0	0	0	0	2	2	1	1	2	2	
J. van Ommen	NA	6	7	1	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	1	0	0	1	0	2	0	0	0	0	1	
W. van Ommen	NU	0	0	1	1	1	1	1	1	0	0	0	0	1	1	5	5	4	6	6	2	0	0	1	1	0	
R. v. d. Wetering	NB	1	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	2	3	1	0	2	3	2	3	3	6	8	6	7	
J. van Oene	NQ	1	0	1	1	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	0	0	0	0	
A. Korenberg	NP	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
K. Stijf	NC	1	1	2	2	2	0	1	0	0	0	0	1	1	1	0	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0	
D. v. d. Wetering	ND	9	1 0	6	7	4	7	8	1 0	9	7	9	1 5	1 6	1 8	1 7	1 7	1 5	8	8	1 3	1 3	1 3	1 0	1 3	1 1	
H. Flier	NS	2	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
Rietschuur Jan	NAB	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	
Veldschuur Toon	NE	2	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1	0	
Gelderse Sluis	NF	4	6	5	3	3	2	2	2	2	3	3	2	3	2	2	2	2	2	2	2	3	3	2	3	2	
J. Dekker Sr.	NW	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
J. Dekker Jr.	NM	2	3	5	1 2	1 7	2 0	1 6	1 8	1 3	7	8	9	1 4	1 5	1 3	1 0	1 2	1 6	1 8	8	8	6	1 0	1 0	1 5	
J. Bos	NG	5	3	3	2	5	4	5	5	5	4	5	7	1 1	1 0	5	5	3	0	2	2	2	2	3	2	2	
H. Kragt	NH	5	5	1	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	
H. van 't Goor	NZ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
J. v. Ommen Jr.	NI	1	1	1	0	0	0	1	1	0	1	0	1	0	0	0	2	3	7	5	4	1	1	1	1	2	
H. Roersma	NV	0	0	0	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
H. v.d. Wetering	NO	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
H. van de Streek	NX	0	0	0	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
A. de Kok	NJ	1	2	0	1	1	0	0	0	1	0	1	1	2	3	4	6	3	1	0	0	1	0	0	0	0	
G. Huisman	NT	?	2	5	6	8	7	9	2	0	1	1	2	3	7	1 1	1 5	1 9	2 5	3 4	2 9	1 8	1 0	1 4	1 7	1 4	
H. van Bruggen	NK	3	0	0	2	3	3	1	1	1	2	1	1	2	3	1	0	1	3	4	6	3	2	2	3	5	
J.W. Schoonhoven	NL	4	4	4	4	2	3	4	6	5	5	5	9	1 5	3	4	2	3	3	2	4	5	6	7	4	7	
A. Boeve	NAA	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	2	2	0	0	1	1	1	0	0	0	0	
A. Hogervorst	NAC																1	2	1	2	4	2	2	2	1	0	
J. Flier	NAD	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	
totaal		5 2	4 9	4 4	5 2	5 9	6 0	5 5	5 4	4 1	3 6	3 7	5 1	7 0	6 9	6 8	6 8	6 9	7 6	8 8	8 5	6 4	5 4	6 4	6 2	6 9	

Kerkdorp	code	92	93	94	95	96	97	98	99	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16		
Duiker Riethaere	GR	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1	1	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	
H. v. d. Werfhorst	GA	2	2	2	6	7	5	2	2	1	0	1	1	2	2	1	2	3	7	9	5	6	7	10	11	12	13	
J. van Wijhe	GB	1	1	1	0	0	3	4	4	3	1	1	1	3	4	4	3	2	1	1	0	1	2	1	1	0		
J. v.d. Meulen	GI	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1	0	0	0	?	3		
W. Bos	GG		6	5	6	8	10	10	16	19	13	10	18	24	7	8	4	2	2	3	4	4	1	1	2	2		
H. v.d. Berg	GC	2	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
A. Bos	GD	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
H.J. Boeve	GE	2	2	1	2	2	2	3	2	4	2	1	0	0	4	5	3	4	4	4	4	5	4	3	2	2		
A. van Dijk	GF	2	3	3	2	2	2	3	3	7	7	5	3	4	11	7	7	5	8	5	3	3	4	5	3	4		
totaal		10	15	12	16	19	22	22	28	34	25	18	23	33	29	27	19	16	23	23	17	19	1	2	1	2		

Broedparen Noordeinde en Kerkdorp.

jaar	92	93	94	95	96	97	98	99	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	
Noordeinde	52	49	44	52	58	60	56	54	4	3	3	5		6	6	6	6	7			6	5	6	6	6	
Kerkdorp	15	20	16	20	27	28	22	28	3	2	1	2		2	2	1	1	2			1	1	2	1	2	
Totaal	67	69	60	72	85	88	78	82	7	6	5	7	10	9	9	8	8	9	12	10	8	7	8	8	9	

Bijzonderheden.

Dit jaar waren er 6 **oudste** boerenzwaluwen. Deze vogels waren in 2012 als broedvogels gevangen en moeten daarom in 2011 of zelfs nog eerder - maar dat is niet na te gaan – geboren zijn. Deze vogels zijn tenminste 5 jaar oud, wat niet uitzonderlijk is. Van één weten we dit zeker: een mannetje, gevangen bij G. Huisman was op 23 juli 2011 als nestjong geringd bij D. van de Wetering. De andere van deze 5 jaar oude broedvogels waren gevangen bij G. Huisman (3 ex), HW van Dijk en W. Bos, Kerkdorp.

In de open schapenshuur van G.J. Plette vond ik op 4 juni de **plukresten** van het daar broedend vrouwtje. Het nest met eitjes was beschadigd en uiteraard verlaten. Vermoedelijk een uil heeft dit veroorzaakt.

Bij G. Huisman was dit jaar een paar dat 7 eitjes legde. Alle 7 jongen vlogen uit! Een legsel met 7 eitjes komt weinig voor.

Ringgegevens en RAS-project.

Algemeen.

RAS staat voor: **Retrapping Adults for Survival**, ofwel: Terugvangen van Volwassen dieren voor het bepalen van de **Overleving**, en is van oorsprong een Engels project dat op alle soorten vogels toegepast kan worden. Het RAS-project vraagt jaarlijks de gegevens van **tenminste 30 broedparen**, die elk jaar op dezelfde plek opnieuw gevangen moeten worden. Zo kan de jaarlijkse overleving berekend worden van deze vogels. Het is een arbeidsintensief werk.

In Nederland waren in 2016 196 RAS-projecten actief met 46 soorten. Er waren in 2016 24 boerenzwaluw RAS-projecten ingeschreven bij het Vogeltrekstation. De langstlopende soorten zijn koolmees, pimpelmees, bonte vliegenvanger en boerenzwaluw. De onderzoekers zijn meestal mensen die zich gespecialiseerd hebben in onderzoek aan een bepaalde vogelsoort of vogelrings die daar alles van willen weten. Dat geldt natuurlijk ook voor de deelnemers van het boerenzwaluwproject.

Vanaf 2005 na de beëindiging van het ESP-project heb ik in mijn regio een RAS-project aangemeld. Hiervoor heb ik een aantal erven gekozen waar:

- A: genoeg paren boerenzwaluwen broeden
- B: ze goed te vangen zijn.

Ik heb daarvoor naast vertrouwde adressen ook nieuwe erven genomen die voordien niet of vroeger in ons project waren opgenomen. Ze zijn gekozen op grond van de goede vangmogelijkheden en spreiding van de broedlocaties. Het zijn:

Noordeinde: D. van de Wetering (alleen in de voorste 2 stallen worden de broedvogels gevangen), J. Dekker Jr. en G. Huisman.

Kerkdorp: W. Bos en A. van Dijk (hier alleen de paren die broeden in de melkstal en werkplaats).

Zomerdijk: W. Fikse.

Oldebroek: C. de Zwaan.

Op deze adressen broedden in 2016 tezamen 68 paren boerenzwaluwen, wat ruim voldoende is voor deelname aan het RAS-project (minimum aantal paren is 30).

In onderstaande tabellen 4 en 5 is weergegeven welk deel van de adulte (volwassen) broedvogels ik heb gevangen en hoeveel hiervan al een ring droegen.

68 broedparen betekent 136 broedvogels. Ik heb 95 volwassen vogels gevangen, wat 70% is. Het aantal ongeringde vogels ('nieuwe' vogels, herkomst onbekend) is ruim de helft en moet afkomstig zijn van vogels buiten het ringgebied of van erven waar de nestjongen niet meer geringd worden.

Tabel 4. Aantal boerenzwaluwen, geringd op *alle* broedplaatsen.

Aantal boerenzwaluwen geringd op broedplaatsen in 2016.

regio:	nestjong:	adult:	1kj	totaal:
N.-Veluwe	534	55	0	589

Tabel 5. Aantal op de **RAS-erven** geringde boerenzwaluwen.

Regio:	aantal RAS broedparen	Gevangen vogels	aantal ad. ongeringd	aantal ad. met ring
N.-Veluwe	68	95=70%	51	44=53,7%

Hieronder volgende de ringgegevens van alle reeds geringde boerenzwaluwen die in 2016 gevangen zijn op de **RAS-erven**.

NOORDEINDE.

Driekus v.d. Wetering.

Hier zijn alleen de vogels gevangen die in de oude grupstal en het 1^e stierenhok broedden. Het betrof 5 broedparen. Hiervan konden 6 broedvogels gevangen worden, waarvan er slechts 2, allebei vrouwtjes, waren geringd.

- Vrouw, in 2015 broedvogel.
- Vrouw, in 2015 broedvogel.

Op het gehele erf broedden 11 paren, die gezamenlijk 71 jongen lieten uitvliegen. Dat is gemiddeld 6,45 uitgevlogen jongen per broedpaar, een beter resultaat dan vorig jaar.

Tabel 6. Gemiddeld aantal uitgevlogen jongen per jaar per broedpaar bij D. v.d. Wetering.

2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007
6,45	4,92	8,6	4,2	5,0	8,0	7,5	7,6	3,3	6,3

Jan Dekker Jr.

Circa 15 broedparen aanwezig. Er worden hier geen nestjongen meer geringd waardoor het exacte aantal bewoonde nesten niet bepaald is.

Er werden 23 broedvogels gevangen waarvan er 8 een ring droegen. Deze locatie betreft een open loopstal, waarin de zwaluwen lastiger te vangen zijn. De gegevens van de geringde vogels:

- Vrouw, in 2015 broedvogel.
- Man, in 2014 broedvogel.
- Man, op 16juni2015 als nestjong geringd bij D. vd Wetering, Noordeinde.
- Man, in 2015 broedvogel.
- Man, in 2013 broedvogel.
- Vrouw, op 26mei2015 als nestjong geringd bij R. vd Wetering, Noordeinde. Op 26aug2015 nog gecontroleerd op de slaappleats bij Elburg.
- Man, op 26mei2015 als nestjong geringd bij R. vd Wetering, Noordeinde.
- Man, in 2014 en 2015 broedvogel.

Gerton Huisman.

In 2016 telde ik 13 eerste broedsels en 14 tweede broedsels. Dat betekent dat alleen de vogels van de eerste broedsels werden gevangen. Van deze 13 broedparen werden 22 vogels gevangen. Van de gevangen vogels waren 16 zwaluwen al geringd, dat is 72,7%.

Het broedsucces was dit jaar hier erg hoog: maar liefst 9,4 gemiddeld uitgevlogen jongen per paar! Dat kwam mede ook door 3 zeslegsels en zelfs 1 legsel met 7 uitgevlogen jongen! En alle paren broedden twee maal, met goed succes.

Tabel 7. Gemiddeld aantal uitgevlogen jongen per jaar per broedpaar bij G. Huisman.

2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008
9,4	5,76	7,4	8,1	4,4	5,8	6,97	8,1	8,3

De gegevens van de geringde vogels van 2016 op dit erf ziet u hieronder.

- Man, op 23juli2011 als nestjong geringd bij D. vd Wetering. In 2014 en 2015 broedvogel.
- Man, in 2012, 2013, 2014 en 2015 al broedvogel.
- Man, in 2012, 2013, 2014 en 2015 al broedvogel.
- Man, op 14juni2013 als nestjong geringd bij R. vd Wetering, Noordeinde. In 2014 en 2015 broedvogel.
- Man, in 2014 en 2015 broedvogel.

- Man, in 2014 en 2015 broedvogel.
- Man, in 2015 broedvogel bij D. vd Wetering, Noordeinde. Deze vogel is verhuisd.
- Man, in 2015 broedvogel.
- Vrouw, in 2012, 2013, 2014 en 2015 broedvogel. Nu tenminste 5 jaar oud.
- Vrouw, op 23juni2014 als nestjong geringd bij J. Bos, Noordeinde. In 2015 broedvogel.
- Vrouw, in 2014 en 2015 broedvogel.
- Verder nog 4 vrouwtjes in 2015 broedvogel.

Foto: RAS-vangst in de schapenshuur bij Gerton en Nettie Husman.

KERKDORP.

Willem Bos.

Er broedden dit jaar opnieuw 2 paren. Alleen de vrouwtjes konden worden gevangen. Ze waren beide ongeringd.

Arend v. Dijk.

Alleen de broedvogels in de melkstal en de werkplaats zijn in het RAS-project opgenomen. In elke ruimte broedde 1 paartje. Alle vier oudervogels werden gevangen, 3 ervan waren geringd. De gegevens van deze vogels zijn:

- Man, in 2015 broedvogel bij W. Bos, Kerkdorp. Deze vogel is dus verhuisd.
- Vrouw, in 2012, 2013, 2014 en 2015 broedvogel. Nu tenminste 5 jaar oud.
- Vrouw, in 2014 en 2015 broedvogel.

In de werkplaats zag ik op 4 juli een 2^e paartje dat hier een nestplaats zocht. Dit paar bouwde een nieuw nest en bracht nog 4 jongen groot die rond 5 september uitvlogen. De herkomst van dit paar is onbekend, maar mogelijk afkomstig uit de loopstal. Wellicht treffen we ze volgend jaar weer.

ZOMERDIJK.

Wim Fikse.

Op deze vroegere projectlocatie worden geen nestjongen meer geringd (tenzij toevallig op de RAS-vangdag). De grote open loopstal was goed geschikt voor het vangen van de broedvogels doordat de zwaluwen een beperkte doorgang moesten passeren om in de stal te komen. Tijdens een verbouwing in de stal is in 2006 de kleine doorgang verdwenen, zodat de vangkans flink is verminderd.

Er broedden in 2016 in de stal circa 15 paren boerenzwaluwen. De vangpoging was niet bijzonder succesvol. Er konden slechts 8 broedvogels worden gevangen die **allemaal ongeringd** waren! De

netten waren bij de grote open deuren kennelijk te zichtbaar. Veel vogels bleven daardoor buiten of wisten de netten te omzeilen door er net overheen te scheren.

OLDEBROEK.

Cor de Zwaan,

Deze boerderij heeft een deel en twee stallen met een lage zoldering. Dat is gunstig voor de vangkansen van de daar broedende boerenzwaluwen. In 2004 is hier voor het eerst gevangen, nadat de eigenaar had gezien dat er diverse geringde zwaluwen rondvlogen. Dit erf is daarna toegevoegd aan het RAS-project. Op deze boerderij vlogen in 2016 110 jongen uit. Verdeeld over de 16 broedparen is dat gemiddeld 6,8 per paar.

Tabel 8. Gemiddeld aantal geringde nestjongen per jaar per broedpaar bij C. de Zwaan.

2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007
6,8	6,3	6,8	7,8	6,0	6,4	7,7	7,4	6,2	9,1

Van de 16 broedparen = 32 vogels werden er 30 gevangen, waarvan 15 waren geringd. De gegevens van de geringde boerenzwaluwen op dit erf volgen hieronder.

- Man, als overjarige vogel op 6aug2013 geringd op de slaapplaats bij Elburg. Daarna???
- Man, op 23juni2014 als nestjong hier geringd; in 2015 was hij hier broedvogel; werd daarna op 5aug2015 nog gevangen op de slaapplaats bij Elburg.
- Man, op 28juli2014 als 1^e jaars op de slaapplaats bij Elburg.
- Man, op 3aug2014 als 1jaars geringd op de slaapplaats bij Elburg.
- Man, in 2015 broedvogel; op 4aug15 gecontroleerd op de slaapplaats bij Elburg.
- Man, op 16juli2015 als 1^e jaars op de slaapplaats bij Elburg geringd.
- Man, op 3aug2015 als 1^e jaars op de slaapplaats bij Elburg geringd.
- Vrouw, op 29juli2014 als 1^e jaars geringd op de slaapplaats bij Elburg. In 2015 broedvogel.
- Verder werden er nog 5 vrouwtjes en 2 mannetjes teruggevangen die hier in 2015 broedden.

Op alle andere broedlocaties zijn geen oudervogels gevangen. Wel zijn er nestjongen geringd op meerdere locaties buiten het project. Dat gebeurt soms op losse adressen, en systematisch bij Lammert van Norel en wed. Scholten. Beide locaties zijn gelegen aan de Winterdijk te Oosterwolde.

Bij fam. Scholten broedden nog 3 paren en vlogen 22 jongen uit. Dat is een gemiddelde van 7,3 jongen per broedpaar. Nu de stallen leeg zijn na het verdwijnen van de paarden is er duidelijk een afname van het aantal broedparen.

Bij buurman Lammert van Norel broedden nog 3 paren na de nestroof door een steenmarter vorig jaar. Ook dit jaar waren er verlaten nesten. Er vlogen slechts 14 jongen uit.

Tabel 9. Aantal broedparen en broedsucces (uitgevlogen jongen per paar per jaar) bij wed. Scholten en L. van Norel.

	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010
Scholten	3=7,3	3=6,0	6 = 6,6	8 = 7,2	10 = 8,8	13 = 7,5	12 = 7,8
Van Norel	3=4,6	6=3,3	7 = 4,9	8 = 6,8			

Terugmeldingen van als nestjong geringde boerenzwaluwen.

Zoals elk jaar vangen we verscheidene nestjongen na het uitvliegen terug op de slaapplaats bij Elburg. Deze vogels worden niet in dit verslag vermeld.

Er waren drie terugmeldingen van als nestjong geringde boerenzwaluwen buiten dit gebied.

- Geringd op 13juni2016 bij J.W. Schoonhoven, Noordeinde.
Op 12juli2016 gevangen en los op de slaapplaats bij Wilsum (Ov.). Afstand 5 km.
- Geringd op 24juni2016 bij J.W. Schoonhoven.

- Op 12aug2016 gecontroleerd op de slaapplaats bij Wilsum. Afstand 5 km.
- Geringd op 13juni2016 bij alweer J.W. Schoonhoven.
Op 23sept2016 gevangen en los door ringer te **Valencia, Spanje**. Afstand 1532 km.

Vindt u op uw erf zwaluwen met ringen, vergeet u dan niet het nummer te noteren (als de vogel nog leeft) of het ringetje te bewaren? U kunt me altijd bellen: 06 49654954.

Slaapplaatsen.

Algemeen.

Boerenzwaluwen bezoeken na het broeden of uitvliegen diverse slaapplaatsen in de wijde omgeving. Bij voorkeur gebruiken ze daar rietvelden voor. Soms zijn dit plekken waar enkele honderden vogels slapen, soms komen er aan het eind van de zomer duizenden vogels overnachten. In de nazomer bezoeken zwervende vogels uit een groot deel van Nederland zo'n slaapplaats, getuige de diverse vangsten van elders geringde zwaluwen. In onze omgeving zijn er slaapplaatsen bij Elburg, en het Zwarte Meer (Kampereiland). Ook zijn er slaapplaatsen aan het Zwartewater bij Hasselt (Veldiger Buitenlanden) en langs de IJssel bij Wilsum (Scherenwelle). Dit zijn echter meestal wat kleinere slaapplaatsen. Ook bij Nijmegen in de Ooyppolder langs de Waal bevindt zich een slaapplaats en aan het Gooimeer bij Naarden. Gedurende de laatste jaren ontstond er in de rietvelden op het vloeiveld van de aardappelmeelfabriek bij Hoogkerk, Groningen een flinke slaapplaats van boerenzwaluwen. Enkele opvallende uitwisselingen van deze slaapplaats kwamen aan het licht. In het oosten van ons land zijn soms tijdelijke slaapplaatsen in maïsakkers. In de uitgestrekte rietvelden van de Oostvaardersplassen overnachten ook grote aantallen boerenzwaluwen. Dit gebied is echter moeilijk toegankelijk en een overzicht ontbreekt. Wel worden aan de Oostvaardersdijk 's avonds boerenzwaluwen gevangen die daar in de buurt slapen. De slaapplaats langs de Randmeren rond Elburg en in de Oostvaardersplassen behoren waarschijnlijk tot de grootste van Nederland, hoewel de aantallen overnachtende vogels de laatste jaren afnemen. Aan de hand van de ringvangsten kan men vaststellen dat zwaluwen uit het gehele gebied ten noorden van de Maas in de nazomer wel eens gebruik maken van deze slaapplaatsen.

Na beëindiging van het Euring Swallow Project waarvan het vangen en ringen van boerenzwaluwen op slaapplaatsen onderdeel was, is het Vogeltrekstation begonnen om dit in Nederland opnieuw vorm te geven. De gegevens kunnen van belang zijn voor het analyseren van de overleving van nestjongen tussen het uitvliegen en het terugvangen op slaapplaatsen. Gedurende de eerste twee levensmaanden is de sterfte onder jonge vogels het grootst, maar het is moeilijk hier een goed beeld van te krijgen. Hervangsten van adulten op slaapplaatsen kunnen helpen bij het bepalen van de overleving van RAS-vogels.

Slaapplaats Elburg.

De boerenzwaluwen kiezen elk jaar rond Elburg een slaapplaats in het riet langs het Veluwemeer of Drontermeer. Soms zitten ze jarenlang op dezelfde plaats, soms verhuizen ze zomaar naar een andere plek. Het beeld van de slaapplaats te Elburg is jaarlijks ongeveer hetzelfde. Eind juni - begin juli ontstaat een bescheiden slaapplaats die allengs groter wordt naarmate er meer jonge zwaluwen van eerste broedsels uitvliegen. Ook de oudervogels komen dan naar de slaapplaats. Omstreeks de tweede helft van augustus zijn de hoogste aantallen overnachtende zwaluwen aanwezig. Na half september verminderen de aantallen snel en begin oktober zijn de zwaluwen naar Afrika vertrokken. De vaste ringers te Elburg zijn Benno v.d. Hoek, Jan Klein en Bennie v.d. Brink. Onze nestor Kees Terpstra gaat wegens hoge leeftijd niet meer mee.

In 2016 begonnen de zwaluwen in het riet te slapen bij de Korte Waarden, west van Elburg. De eerste vangavond hier was 19 juli. Er sliepen naar schatting een paar duizend boerenzwaluwen. De groep werd echter snel kleiner en eind juli waren ze hier weg. We vonden ze terug in het rietveldje aan de punt van de strekdam, in het Drontermeer oost van Elburg. Vanaf 1 augustus hebben we hier gevangen en de zwaluwen zijn hier tot het eind van de maand gebleven. Onze laatste vangavond was op 31 augustus toen we nog 7 zwaluwen konden ringen. Daarna is er mede door slecht weer niet meer gevangen. De slaapplaats was nadien verlaten. Of ze daarna nog ergens anders hebben verbleven weten we niet.

Tabel 10. Overzicht van geringde boerenzwaluwen op de slaapplaats bij Elburg in 2016.

slaapplaats:	overj onger	1 ^e j. onger	totaal	hervang sten
Elburg	287	2575	2862	67

Tabel 11. Geringde aantallen boerenzwaluwen op de slaapplaats bij Elburg vanaf 1998.

1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
3277	7147	5927	6474	10210	9665	7839	4590	5427	7701	5847	5047	5759	3211	2692	2233	4488	2969	2862

De afstand van de broedplaatsen in Noordeinde of Kerkdorp naar de slaapplaats te Elburg bedraagt hemelsbreed maximaal 9 km. Bijna alle boerenzwaluwen uit de regio en ook daarbuiten gebruiken deze slaapplaats om te overnachten. Zodoende vangen we regelmatig door onszelf geringde nestjongen terug en een deel van de broedvogels.

We vangen ook boerenzwaluwen terug die we in voorgaande jaren op de slaapplaats hebben geringd. Dat zijn de 'eigen terugmeldingen'. Deze blijven in ons eigen archief en worden niet in het verslag vermeld tenzij er iets bijzonders is.

Elk jaar zijn er wel uitwisselingen van boerenzwaluwen die op hun zwerftochten andere slaapplaatsen aandoen. Doordat er slechts enkel malen gevangen is in het Zwartemeer zijn er geen terugmeldingen van deze slaapplaats: Wel 5 terugvangsten van de slaapplaats bij Wilsum aan de IJssel.

Hieronder volgen de terugmeldingen van de slaapplaats te Elburg. De meldingen zijn van boerenzwaluwen geringd of gevangen op de slaapplaats.

Elk jaar vangen we boerenzwaluwen, die **buiten de regio zijn geringd en in het riet bij Elburg werden gevangen**. Deze meldingen zijn vaak afkomstig van de broedplaatsen. Dit jaar waren er maar weinig:

- Geringd op 10juni2016 als nestjong **Tolhuisweg, Zwolle**.
Op 15aug2016 gecontroleerd op de slaapplaats. Afstand 26 km.
- Geringd op 12aug2011 als 1^e jaars op slaapplaats **Naarden, N.H.**

- Op 16aug2016 als vrouw overjarig gecontroleerd op onze slaapplaats. Afstand 45 km.
- Geringd als 1^e jaars op 25juni2016 op boerderij in de **Hoenwaard, Hattem**.
Op 16aug2016 gecontroleerd op onze slaapplaats. Afstand 16 km.

Meldingen van zwaluwen **geringd op de slaapplaats bij Elburg die elders in Nederland zijn teruggevonden.**

Deze terugmeldingen zeggen iets over de plaatsen waar de jonge zwaluwen in het volgend jaar zijn gaan broeden. Het zegt meteen iets over de mogelijke herkomst van de vogels, omdat we weten dat ze veelal hun geboortegebied weer opzoeken om te broeden.

- Geringd als 1^e jaars op **8aug2011**.
Op 8aug2016 (op de dag nauwkeurig 5 jaar later!) gecontroleerd als vrouw overjarig op slaapplaats **Oostvaardersdijk, Almere**, Flevoland. Afstand 40 km.
- Geringd op 17aug2016 als 1^e jaars.
Op 8aug2016 gecontroleerd op slaappl. **Oostvaardersdijk, Almere**, Flevoland. Afst. 40 km
- Geringd op 23aug2016 als 1^e jaars.
Op 11sept2016 gecontroleerd op slaapplaats **Eemshaven, Gr.** Afstand 128 km.

De volgende terugmeldingen ontvingen we **uit het buitenland**:

- Geringd op 20aug2016 als 1^e jaars.
Op 7sep2016 gecontroleerd te **Oosthoven, België**. Afstand 139 km.
- Geringd op 17aug2016 als 1^e jaars.
Op 7sep2016 gecontroleerd te **Oosthoven, België**. Afstand 139 km.
- Geringd op 8aug2011 als man overjarig.
Op 16sept2016 gecontroleerd te **Oosthoven, België**. Afstand 139 km.
- Geringd op 25aug2016 als 1^e jaars.
Op 7sept2016 gecontroleerd **Bokrijk, België**. Afstand 171 km.
- De details van het nestjong, gemeld uit Spanje staan vermeld bij de terugmeldingen van de nestjongen.

Voor verdere informatie (ook uit Afrika) kan men terecht op www.boerenzwaluw.nl

Benno van de Hoek is de webmaster en beheert de website. Samen proberen we er een prachtige website van te maken met veel informatie, foto's, kaartjes en gegevens.

Alle eigenaren die weer hun toestemming gaven voor het betreden van erf, schuren en stallen wil ik zeer hartelijk bedanken voor hun medewerking.

Bennie van den Brink.

Zomerdijk 86.

8079TL Noordeinde.

Tel. 06 49654954.

Email: zwaluwbrink@hotmail.com